



Dr. Veszprémi Bernadett: A szólásszabadság (azon belül a sajtószabadság) korlátozása a kapcsolódó alkotmánybíróági határozatok tükrében

1. Bevezetés

A téma kapcsán az alapkérdés, hogy mit jelent a szólásszabadság és hol húzódnak a határai. Vajon mely érdekek sérelme és a sérelem milyen mértéke alapozhatja meg a jog korlátozását? Ha ezekre a kérdésekre választ akarunk kapni, akkor legelőször az Alkotmányt kell fellapoznunk és nem árt áttanulmányoznunk az Alkotmánybíróság gyakorlatát sem. A kérdésben már a 90-es években is számos határozat született, amely a leglényegesebb, az alkotmányos rendet alapjaiban befolyásoló elemeket fektette le, a legjelentősebb problémák orvoslásával foglalkozott. Bár precedensjogról nem beszélhetünk Magyarországon és az Alkotmánybíróság sincsen kötve korábbi döntéseihez, az első testület által megalkotott elvek mentén történik ma is a szólásszabadságot érintő kérdések megválaszolása, a létrehozott fogalmi rendszer, értelmezési keret érdemben nem módosult, előrelépést maximum az eddig fel nem tárt területek, újonnan felmerülő problémák jelenthetnek.

A véleménynyilvánítás részeként a szólásszabadság jelen dolgozat központi témája, kihegyezve a sajtószabadságra, amikor is a nyomtatott vagy elektronikus sajtó felhasználásával él valaki az Alkotmányban biztosított jogával. A téma aktualitását az állandó politikai színezetű, rágalmozó nyilatkozatok, a fokozódó mennyiségű gyűlöletbeszéd és az ezekkel járó sajtóvisszhang adja.

2. A szólásszabadság jelentése, tartalma

Alkotmány 61. §

„(1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.

(2) A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát.”

A véleménynyilvánítás szabadsága anyajognak tekinthető, a kommunikációs alapjogok anyajoga, kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, amelyet az Alkotmánybíróság deklarált így. Ebből ered a sajtószabadság, az információszabadság (az informáltsághoz való jog, az információk megszerzésének szabadsága), a művészi szabadság (a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága), a tudomány szabadság (a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága), a lelkiismereti és vallásszabadság valamint a gyülekezési jog.¹

Az Alkotmány e rendelkezése 1990-ben kiegészült a (közszolgálati) rádiót és televíziót szabályozó kétharmados törvényről szóló (4) bekezdéssel, amellyel az alkotmányos védelem részévé vált az elektronikus médiumok útján történő véleménynyilvánítás is.

A szólásszabadság története a modern kor kezdetéig vezethető vissza. A magyar történelemben jogszabályi keretek között szentesítve először a sajtószabadsággal az 1848. évi XVIII. törvénycikkben találkozhatunk.

A szólás- és sajtószabadságot érintő jogszabályok a magyarországi rendszerváltás óta a következő fontosabb változáson mentek át. A rendszerváltás előtti Büntetőtörvénykönyv-beni izgatás tényállása két részre tagolódott: az uszításra és a gyalázkodásra. A 269.§ uszításnak minősíti a magyar nemzet, illetve valamely nemzetiség, nép, felekezet vagy faj, illetve a társadalom valamely csoportja ellen izgató, gyűlöletet keltő nyilvánosan elhangzó kijelentéseket. Az Alkotmánybíróság a **30/1992 (V. 29.) határozatában** alkotmányellenesnek nyilvánította a gyalázkodás büntetőjogi szabályozását, míg a másik bekezdést helyben hagyta (az indoklást lásd később). 1996-ban történt egy kísérlet a gyalázkodás hasonló jellegű jogi megfogalmazására és szankcionálására ("gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekedet"), azonban 1999-ben az Alkotmánybíróság megsemmisítette azt.[2](#)

Kommunikációs alapjogról lévén szó, kétféle igazolás is létezik ezzel kapcsolatban: az instrumentális (a szólás demokratikus elmélete) és a konstitutív (szabadság- elmélet).

Az első (**demokratikus elmélet**) egyfajta eszközként kezeli ezt a jogot, a társadalmi értékekre helyezve a hangsúlyt, amely a társadalom egészének azt az érdekét szolgálja, hogy valamennyi vélemény, gondolat, amely képes hozzájárulni a problémák megoldásához – egyesek szerint az igazság kiderítéséhez – felszínre kerülhessen. Az elmélet felfogása szerint a kommunikációs szabadság a népszuverenitás megnyilvánulásának is tekinthető, mivel véleményszabadság nélkül nincs egészséges közélet. A téves vélemény is értékes, mert hogy mi téves azt senki sem jogosult eldönteni, illetve ha téves, akkor is lehet benne igazság. Korlátját az adja, hogy előfordulhat, nem ad semmi újat a vitához.[3](#)

A **konstitutív igazolás** lényege: az egyén önkifejezéshez való elidegeníthetetlen joga, a személyiség kibontakoztatásának alapfeltétele, az emberi méltóság része. A szólásszabadságot ez az igazolási mód nem eszköznek tekinti, hanem önálló értéknek, hiszen mindenkinek joga van azt mondani, amit akar. E felfogás szerint az emberi szabadságok, köztük a kifejezés szabadságának alapja az autonómia. Nem a közjó érdekeit szolgáló vélemények piacát védi, hanem inkább az individuális szabadság körét a kormányzat mindenféle beavatkozásával szemben. Ebből az elméletből ered az állam semlegességi kötelezettsége: kötelezettsége tiszteletben tartania mind a megnyilatkozó, mind a megnyilatkozást befogadó polgár autonómiáját. Korlátja a másik ember jogainak súlyosabb sérelme.[4](#)

Már ennek a két megközelítési módnak a kitalálása is egy **John Stuart Mill** nevezetű úriemberhez köthető, aki a 19. századi angol liberalizmus egyik klasszikusa. Mill szerint a "vélemények szabad piaca" (marketplace of ideas) a nézetek legigazságosabb megmérettetését biztosítja, ennek hiányában az igazság nem kerülhet napfényre (haszonelvű igazolás). Véleménye szerint a „teljes igazság” minden esetben az egymásnak feszülő, ellentmondó vélemények és érvek ütközése során alakul ki. Ugyanakkor Mill volt az, aki úgy vélte: az állam kizárólag mások sérelmének megakadályozására korlátozhatja az egyén szabadságát, „az ő sajtát – fizikai vagy erkölcsi – java nem elégséges indok erre”.

A sajtószabadság elengedhetetlen eszköze a demokratikus közéletnek és a legitim politikai változások előmozdításának. Mások az egyéni méltóság és autonómia értékeinek megvalósításához kapcsolják a véleménynyilvánítás szabadságát.

Hasonló nézetekről számolhatunk be az USA-ban a 20-as, 60-as évekből. Az egyik ilyen nézet elterjesztője **William Brennan** bíró, aki New York Times v. Sullivan ügyben (1964) a közügyek szabad vitatásának fontosságával igazolja a véleményszabadság jelentőségét: „A kérdés megítélésében abból kell kiindulni, hogy ebben az országban mély nemzeti érdek fűződik ahhoz, hogy közügyekben a vitának szabadnak, elevennek és nyitottnak kell lennie”.

Millhez kapcsolódva, a vélemények piacán való részvétel határainak kijelölésénél **Holmes bíró** nevét kell megemlíteni, aki kidolgozta a „nyilvánvaló és közvetlen veszély” tesztet (clear and present danger) (1919). Indokolásában egy hasonlattal él: az, aki egy nézőkkel zsúfolásig megtöltött színházteremben ok nélkül „Tűz!”-et kiabál, és ezzel pánikot idéz elő, nem élvezzi a szólásszabadság védelmét. Holmes szerint tehát a jogi megítélés szerint két eset lehetséges: vagy olyan „kijelentéssel” van dolgunk, amely időben, tudatos és megfontolt válasszal illelhető, vagy pedig olyannal, amely azonnali veszéllyel fenyeget.

Hasonló teszt fűződik **Learned Hand** bíró nevéhez is, amelynek értelmében bárminemű korlátozás csak akkor igazolható, ha a szavak közvetlenül jogellenes cselekedetre hívnak fel. Ennek alapja, hogy a vélemény szabadsága nem egyszerűen az egyén joga, hanem a hatalom végső forrása és társadalmi szükséglet egy demokráciában.

1969-ben született meg végül a **Brandenburg teszt**, amely Hand és Holmes nézeteit egyesítette. Ez a teszt a törvényellenes tette való szándékos felhívást, mint a korlátozás követelményét kiegészíti a jogellenesség bekövetkezésének valószínűségével. A döntést megalapozó érvelés az volt, hogy „mindaddig, amíg elég idő áll rendelkezésre a cáfolathoz, az értelmes mérlegeléshez, nyugodtak lehetünk, hogy az »igazság« legyőzi a »hamisságot«. Elnyomást csak akkor kell alkalmazni, ha a veszély olyannyira »közvetlen«, hogy nincs idő a válaszadásra, a vitára”.⁵

3. A szólásszabadság, mint alkotmányos alapjog helye

Az Alkotmány értelmében minden alkotmányos alapjog egyenlő, egyik sem érvényesíthető fő szabály szerint a másik rovására. Az alapvető jogokra vonatkozó szabályokat csak törvény tartalmazhatja, viszont még ilyen szinten sem engedélyezi tartalmának korlátozását. Ennek ellenére Sólyom László szerint az Alkotmánybíróság gyakorlatában, különösen a 30/1992 AB határozatában felállított egy rangsort az alapvető jogok között, amely alapján a véleménynyilvánítás szabadsága második a sorban, az élethez és az emberi méltósághoz való jog mögött”.⁶

„A szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe ugyan nem vezet arra, hogy ez a jog - az élethez, vagy az emberi méltósághoz való joghoz hasonlóan - korlátozhatatlan lenne, de mindenképpen azzal jár, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni.”⁷

4. A szólásszabadság korlátozásáról általában

Alkotmány 8. §
„(1) A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.
(2) A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.”

Alapvető jog lényeges tartalmát törvény nem korlátozhatja. Az alapjog-korlátozás alkotmányosságát a korlátozás legcsekélyebb mértéke és a megfelelően nyomós indok alapozhatja meg. A korlátozás alapja a szólásszabadság esetében csak valamely „külső” ok lehet, tehát sohasem a szólas tartalma. A külső ok lehet más alapjog védelme, gyakorlásának biztosítása, vagy más olyan érték, amelyet az Alkotmány véd.⁸ Alkotmányellenes a jog tartalmának korlátozása, ha az kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan. Az elérni kívánt cél fontosságának és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlyának megfelelő arányban kell állnia egymással.

Ha megnézzük az egyes kommunikációs alapjogokat, akkor megállapíthatjuk, hogy jellegük eltérő volta miatt eltérő jogi szabályozást is igényelnek. Ez jelentheti adott esetben az állam tényleges beavatkozását a szabályozásba vagy éppen tartózkodását. Ez utóbbi esetről beszélhetünk a sajtószabadság esetében, hiszen ez az alapjog (értem ez alatt a nyomtatott sajtót) éppen az állami beavatkozás (az alapítási, terjesztési engedélyezés, a cenzúra stb.) tilalmát jelenti. Viszont az is igaz, hogy ezt az elektronikus médiára, a közszolgálati rádióra és televízióra nem feltétlenül mondható el, ezen a területen szükség van a szabályozásra, mert másképpen nem biztosítható a kiegyensúlyozott, pártatlan tájékoztatás. Problémás a frekvencia korlátos erőforrás jellege is, amely magában hordozza az állam aktív beavatkozását. Ugyanakkor az internet esetében sem a közszolgáltatóság, sem a szűkösség nem indokolja ezeket a korlátozásokat.⁹

A **sajtószabadság korlátjaként** értelmezhető a sajtóról szóló 1986. évi I. törvény 3.§-a: A sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közérkölcset, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével. A sajtószabadság szükségtelen és aránytalan korlátozását az jelenti, hogy ez a fajta büntető szankció indokolatlanul váltja ki a öncenzúrázó hatást.¹⁰

Másik korlátként a **gyűlöletbeszédet** lehet felhozni példának, amikor is az okozott érzelmi kár mértéke és a tettelegességre való felhívás alapos gyanúja alapján lehet leginkább a szólásszabadság korlátozásának szükségességét vizsgálni. Azonban mind az érzelmi kár, mind a felhívás általában szubjektív, és nehezen megítélhető. Az összefüggés megítélése a szavak és a cselekvés között tehát bizonytalan.

A gyűlöletbeszéd kérdését nem szabad csak jogi szempontból megközelíteni, mert téves következtetésekre juthatunk (alkalmazási nehézségek, etikailag hiányos értelmezés, politikailag megtévesztő hatás). Jogi szempontból azt kell mérlegelni, hogy a gyűlöletbeszéd okozható jogsértés vagy a szólásszabadság korlátozása-e a nagyobb. Etikailag az erkölcsi kár megítélése a fontos. Politikailag az „uszítás” engedélyezése vagy elfojtása is egyaránt problémát jelenthet.¹¹

A „lex Röpássy”-t az Országgyűlés 2001-ben elfogadta, de nem hirdették ki. A jogszabály lényege: a Ptk. 79. §-át egy új második bekezdéssel kívánja kiegészíteni az alábbi módon: „(2) Akinek személyhez fűződő jogát napilapban, folyóiratban (időszaki lapban), rádióban vagy televízióban közölt valamely vélemény vagy értékelés sérti – a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül –, követelheti saját véleményének vagy értékelésének közzétételét is (válaszadás).”

A Ptk. 84. §-ának (2) bekezdését úgy kívánta módosítani, hogy ha a sajtó, rádió vagy televízió által elkövetett személyiségi jogsérelem megállapítása esetében megítélhet kártérítés összege nem állna arányban a „felróható magatartás súlyosságával”, a bíróság köteles volna közérdekű célra fordítható bírságot is kiszabni a jogsértőre.

Hanák András szerint a sajtót válaszadásra kötelező szabálya és a kötelezően kiszabadandó közérdekű bírság intézménye szöges ellentétben áll a véleménynyilvánítás alkotmányban foglalt szabadságával.

Az alkotmányellenességet Hanák szerint egyrészt a bírság felső határa megjelölésének elmulasztása, másrészt bírság büntető célzata alapozza meg, amelyek sértik a jogállamiság elvét és a véleménynyilvánítás, azon belül a sajtószabadság alkotmányosan megengedhetetlen korlátozását jelenti. Közérdekű bírságot – anélkül, hogy azt a felróhatóság valóban súlyos eseteire korlátoznák, és kizárólag a magánszemélyek személyiségi jogainak sérelmére alkalmazzák – nem célszerű és indokolt kivetni a sajtóra.

A válaszadási kötelezettség az elérni kívánt célhoz képest (jó hírnév védelme) aránytalanul korlátozó jellegű, és a korlátozás nem felel meg a „legenyhébb eszköz” alkalmazását előíró alkotmányos elvnek, mivel más, kevésbé korlátozó eszközzel is elérhető a cél pl. a reparációt biztosító kártérítés és a prevenciót szolgáló közérdekű bírság jelenlegi formája.[12](#)

5. Az Alkotmánybíróság gyakorlata a szólásszabadság értelmezésével kapcsolatban

A lényeges tartalom korlátozhatatlanságának követelményén túl az Alkotmánybíróság kidolgozta a szükségesség és arányosság tesztjét, amely minden alapjog korlátozása esetén alkalmazandó. Ez alapján alapvető jog csak akkor korlátozható, ha más jog vagy alkotmányos érték védelme semmilyen más módon nem érhető el, és a korlátozás, illetve annak mértéke e cél eléréséhez feltétlenül szükséges.[13](#)

A szükségesség és az arányosság az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlata szerint (ismét) két dolgot jelent: egyrészt azt, hogy valamely alapjog korlátozása során a törvényhozó köteles a legitim cél elérése érdekében a „legenyhébb” korlátozó eszközt alkalmazni, valamint azt, hogy az elérendő cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással.[14](#)

5.1. 64/1991. (XII.17.) AB határozat[15](#)

Az Alkotmánybíróság a **64/1991. (XII.17.) AB határozatában** megállapította, hogy az állam az alapjog objektív védelme során az egyes alapjogokhoz tartozó értékeket a többi alapjoggal összefüggésben kezeli, s az alapjogok védelmét az egész alkotmányos rend védelmébe és fenntartásába ágyazza.

5.2. 30/1992. (V.26.) AB határozat[16](#)

A határozat egyaránt tartalmazza az egyén alanyi jogára és a demokráciára, mint a véleményszabadság igazolására történő hivatkozást. Érvelése szerint az egyéni véleménynyilvánítási szabadság mellett a 61. §-ból az is következik, hogy az állam kötelezettsége a **demokratikus közvélemény kialakulása feltételeinek és működése fenntartásának biztosítása**. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog objektív, intézményes oldala nemcsak a sajtószabadságra, oktatási szabadságra stb. vonatkozik, hanem

az intézményrendszernek arra az oldalára is, amely a véleménynyilvánítási szabadságot általánosságban a többi védett érték közé illeszti. Ezért a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos határait úgy kell meghatározni, hogy azok a véleményt nyilvánító személy alanyi joga mellett a közvélemény kialakulásának, illetve szabad alakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét is figyelembe vegyék.¹⁷ Ezzel az Alkotmánybíróság hasonlóan az amerikai bírói értelmezésekhez azt mondta ki, hogy a veszélyes nézetek legjobb kezelése a szabad közvita bátorítása.

Ez viszont szükségszerűen összekapcsolódik a gyűlöletbeszéddel, becsületsértéssel és a szólásszabadság megengedhető korlátozásának behatárolásával. Az AB határozat szerint minden esetben egyedi mérlegelésre van szükség ahhoz, hogy megállapítsuk, egy gyalázkodó, gyűlölködő kifejezés alkalmas-e a köznyugalom megzavarására és együtt jár-e a véleményszabadság korlátozásával, azaz egyéni jogok is veszélybe, még hozzá nyilvánvaló és közvetlen veszélybe kerültek-e. Ha ténylegesen felmerül a véleménynyilvánítás szabadságának súlyos korlátozása, akkor viszont körültekintő és késedelem nélküli vizsgálat és bírósági döntés szükséges. De elengedhetetlen hangsúlyozni, hogy a büntetőjog alkalmazására csak a legvégső esetben kerülhet sor, ha más jogi szankciók, például a polgári jog nem elégséges a probléma kezelésére!

Az Alkotmány a véleménynyilvánítási szabadságának megfogalmazásánál nem tesz kifejezett különbséget tényközlés és értékítélet között, ez az alapjog mindenféle közlés szabadságát magában foglalja, függetlenül a közlés módjától és értékétől, erkölcsi minőségétől és többnyire valóságtartalmától is. Viszont nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas valótlan tények közlésére akkor, *„ha a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában van a közlés valótlanosságának (tudatosan hamis közlés) vagy foglalkozása, hivatása gyakorlásának szabályai szerint elvárható lett volna tőle a tények valóságtartalmának vizsgálata, de a véleménynyilvánítási alapjog felelős gyakorlásából adódó gondosságot elmulasztotta. A alkotmányos védelem nem vonatkozhat a tények meghamisítására”*.

5.3. 37/1992. (VI.10.) AB határozat¹⁸

A **37/1992. (VI. 10.) AB határozat** szerint a tájékozódáshoz való jog, amely azonos az információszabadsággal, a sajtószabadság korlátja: „A tájékozódáshoz való jog, vagyis az információszabadság anyagi és eljárási garanciáit az állam elsősorban másutt, az adatokhoz való hozzájutásnál építi ki, nem sajátosan a sajtóra, hanem bárkire nézve. Demokratikus közvélemény azonban csakis teljes körű és tárgyilagos tájékoztatás alapján jöhet létre. Ennek megfelelően az Alkotmány a véleményalkotáshoz nélkülözhetetlen tájékozódáshoz való jogot érvényesíti is a sajtószabadság fent vázolt koncepciója korlátjaként, de csupán az elkerülhetetlen mértékben: kifejezetten kötelezi az Országgyűlést arra, hogy a tájékoztatási monopóliumokat törvénnyel akadályozza meg.”. Tehát az Alkotmánybíróság véleménye szerint korlátot jelenthet a tájékozódáshoz való jog a sajtószabadsággal szemben, viszont csupán a végső esetben, a legszükségesebb mértékben és az Országgyűlés kötelezettségévé teszi, hogy szabjon gátat a tájékoztatási monopóliumok kialakulásának.

A határozat a véleménynyilvánítási szabadságot a sajtószabadságra vonatkoztatva fejtette ki. A sajtószabadság a véleménynyilvánítás anyajogának része, annak megkülönböztetett helye, jelentősége a sajtószabadságra is kiterjed, annyiban vonatkozik rá, amennyiben az a véleménynyilvánítás alkotmányos alapjogát szolgálja.

Mint azt már korábban is említettem a sajtószabadság egy olyan speciális alapjog, ahol a szabadságot éppen az állam be nem avatkozása biztosítja (pl. szabad lapalapítás, nyilvántartásba vételi kötelezettség, nem engedélyezettetés, cenzúra tilalma). [19](#)

A véleménynyilvánítási és sajtószabadság korlátozásának szükségessége következik a magyar állam nemzetközi kötelezettségeiből is [20](#).

Az Alkotmány 7. § (1) bekezdése

„A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog elismert szabályait, biztosítja a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.”

Ez a kommunikációs alapjog a sajtószabadságra vonatkozóan további feltételeket követel meg a rádióval és televízióval kapcsolatban, hiszen itt problémaként merül fel a frekvencia már fentebb említett szűkös volta, ezért az alapjog gyakorlását ezzel összhangba kell hozni. Míg a nyomtatott sajtó esetében az állami passzivitás, addig ebben az esetben a szigorú jogi keretek lefektetése vezethet eredményre.

Speciális szabályozás bevezetésének szükségességét látja az Alkotmánybíróság a független, pártatlan, kiegyensúlyozott és elfogulatlan tájékoztatás megteremtése és garantálása érdekében a közszolgálati rádió és televízió esetében. Viszont figyelembe kell venni a szervezeti, szerkezeti felépítést is, gondolok itt az országos, területi, helyi lefedettség mértékére.

Az Alkotmány tehát egyrészt garanciát nyújtó pozitív cselekvést, másrészt tartózkodást kíván meg az államtól és az Országgyűlés köteletségévé teszi a véleményszabadság biztosítékairól való törvényalkotás, mindaddig, amíg ez a fent megjelölt eredmény eléréséhez szükséges.

„A fenti pozitív eredmény elérésére alkalmas szabályozásnak ugyanakkor ki kell zárnia azt a lehetőséget, hogy állami szervek, vagy bármely társadalmi csoport a műsor tartalmát úgy befolyásolja, hogy a társadalomban meglévő vélemények bemutatásának teljessége, arányainak kiegyensúlyozottsága, valósághű kifejezése, illetve a tájékoztatás elfogulatlansága megsérüljön.”

5.4. 36/1994. (VI.24.) AB határozat [21](#)

Az Alkotmánybíróság jelen határozatában megismétli a 30/1992. AB határozatának azon elvét, amely szerint a véleménynyilvánítás szabadságának az alapjogok között kitüntetett szerepe van, az élethez, emberi méltósághoz való jog korlátját képezheti, hiszen ha sorrendet állítanánk fel, ezeket követően lenne elhelyezhető. *„A vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely "intézmény" közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya.”*

Az AB határozat lényege, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jog által védett, alkotmányosan nem büntethető véleménynyilvánítás köre azonban a közhatalmat gyakorló személyekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve tágabb, mint más személyeknél. Az indítvány szerint a Btk. 232.§-a indokolatlan és megengedhetetlen mértékben korlátozza a sajtószabadságot. Az Alkotmánybíróság a kérdés

mérlegelésénél figyelembe vette két korábbi, a témához kapcsolódó állásfoglalását (48/1991. (IX.26.) ABH, 30/1992.V.26.) ABH).

„A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi. A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül.”

Mindezek alapján a Btk. Hatóság vagy hivatalos személy megsértésére vonatkozó 232.§-át az Alkotmánybíróság megsemmisítette.

5.5. 18/2004. (V.25.) AB határozat²²

Az Alkotmánybíróság a 2004-ben hozott határozatában azt állapította meg, hogy a Btk. közösség elleni izgatás (269.§) tényállásának törvényi módosítása alkotmányellenes. Indokolásában a következő dolgokra hivatkozott:

A módosító javaslatban szerepelt elkövetési magatartásként az „erőszakos cselekmény elkövetésére hív fel” kitétel, illetve önálló bekezdésként került volna be a Btk-ba a becsmérlés, megalázás szankcionálása, mint az emberi méltóság megsértéseinek esetei.

Bár hangsúlyozta, hogy a gyalázkodó megjegyzések, szélsőséges megnyilvánulások a kultúra és társadalom fejlődése ellen ható tényezők, és „*az emberi civilizáció értékeit veszélyeztetik*” (30/1992 ABH), azonban a vélemények elfojtása nem jelentheti a megoldást egy demokratikus jogállamban, és „*nem gátja valamely nézet elterjedésének*”. A korábbi gyakorlatához igazodva ismételten a közvita lényeges szerepét említi és a vélemények, különböző álláspontok értékmentes megítélését hirdeti.

„A szélsőséges nézetek esetében sem a vélemény tartalma, hanem a közlés közvetlen, belátható következménye alapozza meg a szólásszabadság korlátozását ... A megvetés kinyilvánítása önmagában nem jár erőszakcselekmény nyilvánvaló és közvetlen veszélyével, és sok esetben egyéni jogok sérelmével sem fenyeget. Az emberi méltóság sérelme nem teszi elkerülhetetlenül szükségessé a speciális büntetőjogi tényállást. ... A becsmérlés büntetőjogi szankcionálásával a véleményszabadságot nem a lehető legkisebb mértékben korlátozó eszközt választotta.

A közösség elleni izgatásról szóló alkotmánybírósági határozat egyértelműen a szabad vita álláspontjára helyezkedett. Az Alkotmánybíróság tehát nemcsak a közvélemény formálásának eszközeként ítélte alkotmányosan védettnek a legkülönbözőbb vélemények kifejezését, hanem abban az esetben is, ha azok a közbeszélgetés számára teljesen haszontalanok. ²³

5.6. Speciális szempontok érvényesítése

A szólásszabadság korlátozásával kapcsolatban az Alkotmánybíróság időnként megemlített egyéb, **speciális szempontokat** is, Korlátozható például a kifejezés módja, formája, ha más módon, illetve formában ugyanaz a tartalom szabadon kifejezhető (**33/1998. (VI.25.) ABH, 18/2004. (V.25.) ABH**) vagy például alkotmányosnak minősülhet a korlátozás, ha a vizsgált jogszabály egyszerre több olyan érdeket is véd, amelyek külön-külön nem alapoznák meg annak alkotmányosságát (kumulatív hatás) (**14/2000. (V.12.) ABH**)²⁴

6. Összegzés

Összességében elmondható, hogy az Alkotmánybíróság közel 20 éves gyakorlata a szólásszabadságot tekintve egy koherens, egyre teljesebb körű rendszert teremt az alapjog értelmezéséhez. Határozatai nem egymásnak ellentmondóak - bár nincsen kötve a korábbi döntéseihez -, hanem kiegészítik egymást, és továbbfejlesztik a lefektetett elveket.

A véleménynyilvánítás szabadságát kommunikációs alapjogként, konkrétan anyajogként deklarálja és közvetve az élethez és emberi méltósághoz való jog mögött helyezi el. Kitüntetett szerepet biztosít a részét képező sajtószabadságnak is és figyelembe veszi az európai és amerikai példákat is (nyilvánvaló és közvetlen veszély teszt).

Azt hirdeti, hogy ez az alapjog minden közlési formát, módot magába foglal, függetlenül a közlés értékétől, hiszen nem tesz különbséget tényközlés és értékítélet között.

Megengedi korlátozását, de csak az arányosság és szükségesség mércéjének szem előtt tartásával. Az alapjog-korlátozás alkotmányosságát a korlátozás legcsekélyebb mértéke és a megfelelően nyomós indok alapozhatja meg. Az elérni kívánt cél fontosságának és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlyának megfelelő arányban kell állnia egymással, illetve a szólásszabadság korlátozása esetén is figyelembe kell venni, hogy ez a korlát a legenyhébb eszközt jelentse.

Az alapjog tényleges és súlyos korlátozása esetén már körültekintő és késedelem nélküli vizsgálatot és bírósági döntést lát szükségesnek az Alkotmánybíróság. De elengedhetetlen hangsúlyozni, hogy a büntetőjog alkalmazására csak a legvégső esetben kerülhet sor, ha más jogi szankciók, például a polgári jog nem elégséges a probléma kezelésére!

Megkülönbözteti a nyomtatott és az elektronikus sajtó szabályozását, mert míg az előbbinél az állami passzivitást, addig az utóbbinál az aktivitást látja célra vezetőnek. Nem elnyomni szándékozik a szélsőséges megnyilvánulásokat, hanem teret enged a közvitának és a pártatlan, kiegyensúlyozott tájékoztatás és tájékozódáshoz való jog kiemelkedő szerepét hangsúlyozza.

Felhasznált irodalom:

Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai PhD értekezés 37.o.
http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/ka_doktert.pdf

Szilágyi-Gál Mihály: Szó vagy tett? Tíz év a magyarországi gyűlöletbeszédéből
<http://www.epa.oszk.hu/00200/00266/00023/c000453.html>

Halmai Gábor: A kommunikációs jogokról Médiakutató 3/2001. www.mediakutato.hu;
<http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b134/ch09s01.html>

Nem minden mondanivaló, amit mondanak Tűrhetetlen hangok?
<http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b134/ch09s01.html>

Sólyom László: Kölcsönhatás az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga és a szólásszabadság védelme között Magyarországon, Állam és Jogtudomány, 1996–1997/34.

Hanák András: Meddig nyújtózkodhat a magyar szólásszabadság? FUNDAMENTUM / 2001. 2. SZÁM 109.o.

Dr. Veszprémi Bernadett egyetemi tanársegéd, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék; III. évfolyamos levelező tagozatú PhD hallgató Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

1 Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai PhD értekezés 37.o.
http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/ka_doktert.pdf

2 Szilágyi-Gál Mihály: Szó vagy tett? Tíz év a magyarországi gyűlöletbeszédből
<http://www.epa.oszk.hu/00200/00266/00023/c000453.html>

3 Halmai Gábor: A kommunikációs jogokról Médiakutató 3/2001. www. mediakutato.hu;
<http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b134/ch09s01.html>

4 Halmai Gábor: A kommunikációs jogokról Médiakutató 3/2001. www. mediakutato.hu;
Nem minden mondanivaló, amit mondanak Tűrhetetlen hangok?
<http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b134/ch09s01.html>

5 Halmai Gábor: A kommunikációs jogokról Médiakutató 3/2001. www. mediakutato.hu

6 Sólyom László: Kölcsönhatás az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga és a szólásszabadság védelme között Magyarországon, Állam és Jogtudomány, 1996–1997/34.

7 30/1992. (V.26.) AB határozat

8 Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai PhD értekezés 39.o.
http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/ka_doktert.pdf

9 Halmai Gábor: A kommunikációs jogokról Médiakutató 3/2001. www. mediakutato.hu

10 Hanák András: Meddig nyújtózkodhat a magyar szólásszabadság? FUNDAMENTUM / 2001. 2. SZÁM 109.o.

11 Szilágyi-Gál Mihály: Szó vagy tett? Tíz év a magyarországi gyűlöletbeszédből
<http://www.epa.oszk.hu/00200/00266/00023/c000453.html>

12 Hanák András: Meddig nyújtózkodhat a magyar szólásszabadság? FUNDAMENTUM / 2001. 2. SZÁM <http://157.181.181.13/dokuk/01-2-09.PDF> 106.o.

13 Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai PhD értekezés 38.o.
http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/ka_doktert.pdf

14 <http://157.181.181.13/dokuk/01-2-09.PDF>

15 Magyar Közlöny 139/1991.

16 Magyar Közlöny 53/1992.

17 Halmai Gábor: A kommunikációs jogokról Médiakutató 3/2001. www.mediakutato.hu

18 Magyar Közlöny 59/1992.

19 Halmai Gábor: A kommunikációs jogokról Médiakutató 3/2001. www.mediakutato.hu

20 Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott, az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya rögzíti a gondolatszabadságot /18.c./, valamint a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot /19c./; a 1969. évi 1. tvr-rel kihirdetett, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény; az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Európai Egyezmény

21 Magyar Közlöny 68/1994.

22 Magyar Közlöny 70/2004.

23 <http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b134/ch09s01.html>

24 Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai PhD értekezés 39.o.
http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/ka_doktert.pdf